

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

11

*Egidijus Motieka.
Didysis Vilniaus seimas*

1996

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

LIETUVOS
MOKYKLAI

600

Mykolo Römerio 120-osioms metinėms

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

11

Egidijus Motieka
Didysis Vilniaus seimas

VILNIUS

Saulabrolis

1996

UDK 947.45
Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Rimantas Miknys
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Atviros Lietuvos fondui,
Lietuvos istorijos institutui,
Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkui Vytautui Landsbergiui,
Švietimo ir mokslo ministerijai,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo.*

© *Egidijus Motieka, 1996*
© *Lietuvos istorijos institutas, 1996*

ISSN 1392-0391
ISBN 9986-814-01-4

TURINYS

PRATARMĖ	7
ĮVADAS	8
I skyrius. LIETUVIŲ SUVAŽIAVIMO ORGANIZAVIMAS	
1. Lietuvos politinė situacija 1905 m. sausio–rugsėjo mėn.	46
2. Lietuvių suvažiavimo idėja ir iniciatyva	60
3. Memorandumas Rusijos vyriausybei	76
4. Lietuvių atstovai VI Rusijos žemietijų suvažiavime	94
5. Lietuvių visuomenės pasirengimas Suvažiavimui	107
II skyrius. SUVAŽIAVIMO DARBAS	
1. Suvažiavimo pradžia	118
2. I ir II posėdžiai: Lietuvos ir Rusijos politinės situacijos bei Lietuvos autonomijos klausimai	138
3. III ir IV posėdžiai: agrarinis ir Lietuvos mokyklų klausimai	158
4. Suvažiavimo nutarimai	174
5. Suvažiavimo dalyvių grupuočių priimti nutarimai	193
III skyrius. SUVAŽIAVIMO PASEKMĖS	
1. Lietuvių ir Lietuvos visuomenė po Suvažiavimo	209
2. Rusijos valdžios požiūris į Suvažiavimą. Represijos	240
BAIGIAMASIS ŽODIS:	
Didžiojo Vilniaus seimo reikšmė	260
PRIEDAI	
Nr. 1 Atsišaukimas į lietuvių tautą	275
Nr. 2 Lietuvių Memorandumas Rusijos Ministrų Tarybos pirmininkui S. Vitei	277
Nr. 3 Odesos lietuvių nutarimai	284
Nr. 4 Lietuvių suvažiavimo Vilniuje programa	287

Nr. 5	LSDP parengta Lietuvių suvažiavimo Vilniuje programa	288
Nr. 6	J. Basanavičiaus kalba pradedant Lietuvių suvažiavimą Vilniuje	290
Nr. 7	Suvalkų gubernijos lietuvių nutarimai	293
Nr. 8	Lietuvos valstiečių sąjungos nutarimai	294
Nr. 9	Lietuvių suvažiavimo Vilniuje nutarimai	297
Nr. 10	Lietuvių suvažiavimo Vilniuje nutarimas dėl lietuvių kalbos Vilniaus vyskupijos bažnyčiose	299
Nr. 11	LSDP sušaukto darbininkų ir valstiečių susirinkimo nutarimai	300
Nr. 12	Krikščionių demokratų nutarimai	306
Nr. 13	Lietuvos mokytojų susivienijimo nutarimai	308
Nr. 14	Tautiškosios lietuvių demokratų partijos Steigiamojo susirinkimo protokolas	311
Nr. 15	Amerikos lietuvių suvažiavimo Filadelfijoje nutarimai	313
	TRUMPINIAI	317
	STRESZCZENIE	318
	SUMMARY	329
	RESUME	342
	ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	354
	VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	361

Priedas Nr. 11

LSDP sušaukto darbininkų ir valstiečių susirinkimo nutarimai (1905 m. lapkričio 23 (gruodžio 6) d.)

LSDP sušaukto susirinkimo nutarimai buvo priimti 1905.XI.23 (XII.6) Vilniuje, kitą dieną po Lietuvių suvažiavimo Vilniuje nutarimų priėmimo. Plačiau apie tai žr. šios knygos p. 199–201.

PUBLIKACIJA

Nutarymai Kauno, Suvalkų ir Vilniaus gubernijos kaimo darbininkų ir valsčionių susirinkimo, sukviesto Lietuvos Socijaldemokratų Partijos 23 lapkričio Vilniuje

Perkratęs dabartinį Rusų valstybės ir Lietuvos padėjimą, susirinkimas, sukviestas Lietuvos Socijaldemokratų Partijos 23 lapkričio, nutarė:

I. Pikčiausiu darbininkų ir kitų prispaustųjų mažturčių neprieteliu yra **c a r o v a l d ž i a**. Prieš tą valdžią sukilo dabar susipratę visų Rusų valstybės kraštų darbininkai. Jie pasikėlė, kad išgriautų senąją tvarką (parėtką) ir įvestų tokį surėdymą, kuris jau šėdien pagerintų darbininkų ir visų prispaustųjų padėjimą, ateityje leistų darbininkams liuosai kovoti už socializmą. Sugriauti caro valdžią tegali susivieniję visų caro valstybės kraštų darbininkai, prie kurių prisideda ir kiti skriaudžiami dabartinės valdžios žmonės.

II. Gerų-geriausiu darbininkams ir kitiems skriaudžiamiems luomams susirinkimas pripažįsta tokį politišką surėdymą, kuomet kiekvieno krašto gyventojai gali patįs rėdyties ir patys savo reikalais rūpinties. Todėl susirinkimas nutarė kovoti už tai, kad ir Lietuvos gyventojai galėtų patys savo reikalais rūpinties, tai yra kovoti už politišką Lietuvos **a u t o n o m i j ą** (sauvaldybą) su seimu Vilniuje, kurį turi išrinkti visi suaugusieji (pasiekusieji 20 metų) Lietuvos gyventojai, vyrai ir moters, lygiai lietuviai, žydai, baltarusiai, lenkai ar rusai, lygiai katalikai, pravoslavai ar liuteriai²³. Rinkdami savo atstovus į Vilniaus seimą, visi Lietuvos gyventojai, turtingi ir beturčiai, turi turėti lygų balsą, turi patįs iš karto skirti savo atstovus ir slapta (raštu) paduoti už juos savo balsus.

Naujai (sauvaldiškai) rėdomoji Lietuva turi susidėti iš to krašto, kur lietuviai gyvena, ir iš tų kaimynų šalių, kurių gyventojai savo ukio reikalais, savo apšvietimu, praeitimi, vienodu savo padėjimu caro valstybėje yra surišti su Lietuva ir patįs panorės ateityje prie jos prisidėti.

Žmonių rėdomoj Lietuvoj neturi būti skriaudžiama jokia, kad ir mažiausia, tauta – nė žydai, nė baltarusiai, nė lenkai, nė rusai, nė latviai, nė vokiečiai. Su kaimynais Lietuva turi susidėti kaipo lygus su lygiu, į vieną žmonių valdomą respubliką.

III. Kovoiant už Lietuvos autonomiją nutarta:

1) platinti tarp žmonių susipratimą, platinant Lietuvos Socijaldemokratų Partijos raštus, taisant susirinkimus, mingus („pamokslus“) ir demonstracijas;

2) susipratusius rišti į kuopas, kaip įmanant ginkluoties ir mokyties ginklus vartoti;

3) naikinti dabartinės valdžios įstaigas;

a) vyti laukan policiją ir žandarus;

b) varyti žemskius²⁴;

c) panaikinti senybinius valsčius (volostis)²⁵ ir taisyti naujus, prie kurių prisidėtų visi valsčiaus gyventojai, neskiriant luomų, tautos, tikėjimo ir lyties. Naujoji valsčiaus valdyba turi būti renkama visuotinu, slaptu, tiesiu ir lygiu balsavimu ir turi susidėti iš kelių žmonių;

d) panaikinti dabartinį valsčiaus sudą ir į jo vietą įvesti visų valsčiaus gyventojų renkama arba trečiųjų sudą;

e) naikinti visus caro vyriausybės ženklus;

f) iš mokyklų atstatyti visus mokytojus, nemokančius savo mokinių kalbos ir į jų vietą išsirinkti sau tikusius. Mokykla turi būti svietiška, vedama ir prižiurima, kad būtų mokomi visi vaikai – berniukai ir mergaitės;

g) valsčiaus nutarymu uždaryti monopolius ir užginti kitiems degtinę pardavinėti;

h) atsiimti iš taupomųjų kasų (zberegatel'nija) visus padėtus pinigus;

²³Liuteronai.

²⁴Zemstvi tarnautojus.

²⁵Turima galvoje senosios caro valdžios valsčių valdybos.

i) nebemokėti caro valdžiai jokių mokesčių; atvykus činauninkams turtą išparduoti, kiek tik galima priešintis ir nesileisti; įsakyti, kad niekas nedrįstų teip parduodamų turtų pirkti.

k) atsiųstų vyriausybės kovai su mumis kareivių nepriimt; neduot jiems ir neparduot valgio, nė arkliams pašaro; neduoti jiems savo arklių važiuoti ir jų daiktų nevežioti. Kur tik galima, juos prikalbinėti, kad eitų iš vien su žmonėmis;

l) neiti į karumenę (vaiską) patiems ir neleisti kitų;

m) neleisti kunigams bažnyčiose melstis už carą;

n) apsigynimui nuo visokių žmonių skriaudėjų (caro policijos, „juodosios šimtinės“, netikrų socialistų, vagių ir valkatų), taisyti savo miliciją (sargybą);

o) stengties visiems, kad nauja tvarka (parėtkas) būtų įvedama visose Lietuvos vietose. Tie valsčiai, kuriuose jau įvesta nauja tvarka, turi stęgtis ją įvesti ir pas savus kaimynus, kad judėjimas pasiektų tolimiausius Lietuvos kampelius;

p) turėti visur revoliucijos komitetus, kurie susižinotų su Liet. [uvos] Socijaldem[okratų] Partijos Centro Komitetu, vadovautų sukilus žmonėms prieš caro valdžią, ir visą valdžią paimtų į savo rankas, kolaik nepasibaigs revoliucija ir nebus sušauktas Seimas Vilniuje.

Visi už vieną, vienas už visus!

Kokią męs turime įtaisyti tvarka

I. Valsčius

Prie naujojo valsčiaus turi prisidėti visi valsčiaus gyventojai, vyrai ir moters, neskiriant tautos (lietuviai, žydai, lenkai, baltarusiai), tikėjimo ir turto (bežemiai, ukininkai, dvarininkai ir mažųjų miesčiųukų miestelėnai).

Valsčiaus reikalais rupinasi:

- a) visutinas valsčiaus susirinkimas ir
- b) valsčiaus komitetas.

II. Visutinas valsčiaus susirinkimas

Svarbiausieji valsčiaus reikalai tariami yra susirinkime visų suaugusiųjų valsčiaus gyventojų.

Visutinas susirinkimas:

- a) priima naują valsčiaus surėdymą;

b) paskiria mokesčius valsčiaus reikalams ir nutaria, kam turi būti apversti surinktieji pinigai;

c) nutaria įtaisyti valsčiaus miliciją atrėmimui visokių užpuolimų;

d) rupinasi sušelpiti pavargusius²⁶ savo valsčiaus žmones (duoda jiems medžių iš valdžios miškų);

e) prižiuri ir taria visus svarbiausius valsčiaus ukio reikalus (kelius, valsčiaus triobas);

f) visutinas susirinkimas renka valsčiaus komitetą (kasierių – skyrium), raštininką ir mokytoją;

g) renka revizijos komisiją.

Visutinas susirinkimas tiesuotas²⁷ susirinkus bent ketvirtai daliai visų suaugusiųjų valsčiaus gyventojų.

Visutinas valsčiaus susirinkimas sušaukiamas valsčiaus komiteto arba pareikalavus penkioliktajai visų suaugusiųjų valsčiaus gyventojų daliai.

Rinkimai turi būti daromi visuotinu, tiesiu, lygiu ir slaptu balsavimu.

III. Valsčiaus komitetas

Kasdieninius valsčiaus reikalus taria ir pildo valsčiaus komitetas.

Valsčiaus komitetas susideda: iš pirmininko, kasieriaus ir 3 atstovų nuo valsčiaus.

Pirmininką pasiskiria pats valsčiaus komitetas.

Pirmininkas susineša valsčiaus reikaluose su kitais valsčiais ir veda visuotiniuosius susirinkimus.

Kasierius veda kasos knygas, priima ir duoda pagal komiteto ir visuotinojo susirinkimo nutarymą valsčiaus pinigus.

Didesnės valsčiaus pinigų sumos turi būti kelių komiteto narių rankose (sudėtinės kasos raktas).

Raštininkas atlieka visą rašomąjį darbą.

Kiti komiteto nariai pasidalina tarp savęs darbą (sužino valsčiaus miliciją, valsčiaus mokyklas, pinigų rinkimą, valsčiaus darbus ir kitus).

Valsčiaus komitetas:

1. Paduoda sumanymą apie naujus mokesčius valsčiaus reikalams ir kaip juos suvartoti; jis teip-pat paduoda sumanymą apie miliciją, pavargusiųjų valsčiaus gyventojų šelpimą ir naujųjų mokyklų mokslą.

²⁶Suvargusius, nuskurdusius.

²⁷Teisėtas.

Tie sumanymai (projektai) turi būti paduodami tarti visuotinajam valsčiaus susirinkimui.

2. Komitetas pildo visuotinio valsčiaus susirinkimo nutarimus.
3. Taria ir atlieka smulkesnius valsčiaus gyventojų reikalus.
4. Prižiuri ir veda valsčiaus mokyklas.

Svarbesnieji komitetui pavesti klausimai turi būti bendrai tariami komiteto. Nutarimų pildymas gali būti pavestas atskiriems komiteto nariams po viso komiteto priežiūra.

Komitetas susirenka bent kartą per nedėlią²⁸; jis yra tiesotas²⁹, jei susirenka didesnė pusė narių. Renkamas komitetas metams, bet visuomet gali būti atstatytas nuo vietos ir sudui už savo darbus atiduotas. Kasdieniniams valdžios reikalams atlikti turi būti kasdien valsčiuje po vieną komiteto narį.

Komiteto nariams turi būti paskirta visuotinio susirinkimo alga.

IV. Valsčiaus milicija

Stojant į kovą su caro vyriausybe, reikalinga, kiek galima, visiems ginkluotis. Be to reikia taisyti nuolatinę sargybą, milicija vadinamą, apsigynimui nuo visokių užpuolikų ir žmonių skriaudėjų. Visa valsčiaus milicija dalinasi į burelius, pagal apygardas. Kiekvienos apygardos milicijai valsčiaus komitetas paskiria perdėtinį³⁰. Milicija saugoja savo apygardą ir reikale eina pagalbon savo kaimynams. Visa valsčiaus milicija turi būti mokinama, tvarkoma, – ir vedama milicijonierių komiteto, kuris susideda iš apygardų perdėtinių ir vieno nario iš valsčiaus komiteto (tą narį paskiria pats valsčiaus komitetas). Kuomet prisieina vesti į darbą visą miliciją, milicijonierių komiteto nariai paskiria iš savo tarpo vieną vadą ir jam atiduoda per visą susirėmimo laiką visą valią.

Milicijonierių komitetas pildo tik valsčiaus komiteto arba visuotinio valsčiaus susirinkimo nusprendimus ir už savo darbus prieš juos teatsako.

Milicijonieriai turi būti apginkluoti, kur galima, šaudyklėmis ar revolveriais.

Reikia stengtis, kad milicijonierių ginklai būtų vienodi (vienodos sistemos).

Milicijonieriai privalo mokytis ginklų vartoti po priežiūra savo perdėtinių. Tam tikslui reikalinga, kiek galima, dažniau rinktis viso valsčiaus milicijonieriams mokytis. Be to reikalinga mokytis atskirai kiekvienos apygardos milicijonieriams. Ginklai ir patronai milicijonieriams turi būti perkami iš valsčiaus pinigų.

V. Revizijos komisija

Valsčiaus komiteto darbų priežiurai visuotinas valsčiaus susirinkimas renka revizijos komisiją iš 5 žmonių. Revizijos komisija peržiuri komiteto darbus bent kartą per 2 mėnesius ir paskui praneša apie savo darbą visuotinajam valsčiaus susirinkimui.

Prasikaltusius komiteto narius komisija turi tiesą skusti arba sudui, arba visuotinajam valsčiaus susirinkimui.

VI. Sudas

Visokiems nesutarymams ir skriaudoms išaiškinti ir paskirti prasi-kaltusiems bausmes visuotinas valsčiaus susirinkimas renka iš savo tarpo valsčiaus sudą.

Sudas taria apie apskųstųjų kaltybę pagal savo sąžinės liepimo ir žmonių papročių.

Sudo nariai už savo darbus atsako tik prieš visuotinąjį vals. susirin-kimą.

VII. Trečiųjų sudas

Kuomet užsispyrusieji nepanorėtų eiti į valsčiaus teismą, patariame jiems trečiųjų teismą. Tegul kiekviena pusė paskiria nuo savęs po vieną, jai tinkamą žmogų, tuodu, tarp savęs susitarę, tegul paskiria trečiąjį ir tegul trys ištikimi žmonės ištiria susiginčijusiųjų kaltybę ir paskiria bausmę.

VIII. Mokykla

Vaikų mokymo priežiūrą ir paties mokslo sutaisymą pagal vietinių žmonių reikalavimą visuotinas valsčiaus susirinkimas paveda valsčiaus komitetui, į kurį tuomet įeina ir mokytojai.

Valsčiaus komitetas rūpinasi įkurti valsčiuje tiek mokyklų, kad visi valsčiaus vaikai, berniukai ir mergaitės, galėtų bent pradedamąjį mokslą įgyti. Mokslas turi būti svietiškas ir dykai duodamas. Beturčiams turi būti suteikiama pašalpa knygomis ir kitokiais mokslui reikalingais daiktai. Visos mokyklos ir mokytojai turi būti užlaikomi iš valsčiaus pinigų.

Mažesniosios tautos gauna mokykloms pinigų pagal savo skaitlius.

Kova, 1906.I.19, nr. 3, p. 17–18.

²⁸Per savaite.

²⁹Teisėtas.

³⁰Patikėtinį.